

Lukáš Hadamčík

V PŘIMĚŘENÉ LHŮTĚ

Odčinění nemajetkové újmy způsobené
nepřiměřenou délkou soudního řízení

leges

Vzor citace:

Hadamčík, L.: V přiměřené lhůtě. Odčinění nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou soudního řízení. Praha: Leges, 2016, 160 s.

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Hadamčík, Lukáš

V přiměřené lhůtě : odčinění nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou soudního řízení / Lukáš Hadamčík. – Vydání první. – Praha : Leges, 2016. – 160 stran. – (Teoretik)
ISBN 978-80-7502-167-0

347.9 * 34⁴ * 347.426.4 * 347.447 * 347.951 * (437.3) * (4)

- soudní procesy
- lhůty (právo) - Česko
- nemajetková újma - Česko
- odpovědnost za škodu - Česko
- soudní rozhodnutí a stanoviska - Česko
- soudní rozhodnutí a stanoviska - země Evropské unie
- monografie

347.9 - Občanské soudní řízení. Soudnictví [16]

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
právní fakulty MU

Pr-14879/166708

Vydalo Nakladatelství Leges, s. r. o., Lublaňská 4/61, Praha 2,
v roce 2016 jako svou 368. publikaci.

Edice Teoretik

Vydání první

Návrh obálky Michaela Vydrová

Redakce Iveta Havlíčková

Sazba Gradis

Tisk PBtisk, a. s., Příbram

www.knihyleges.cz

© Lukáš Hadamčík, 2016

ISBN 978-80-7502-167-0

Poděkování:

Děkuji své rodině za upřímnou a trvalou podporu při psaní této knihy. Věřím, že její vydání bude dostatečným odčiněním nemajetkové újmy spočívající v čase, jenž byl věnován zpracování rukopisu na úkor času společně stráveného.

Dále náleží velké poděkování doc. JUDr. Markétě Selucké, Ph.D., a soudcům Nejvyššího soudu JUDr. Františku Ištvánkovi a JUDr. Pavlu Simonovi za poskytnuté rady a odbornou pomoc nejen při přípravě této publikace. Rovněž děkuji JUDr. Lence Dobešové, Ph.D., za odborné konzultace.

OBSAH

Seznam použitých zkratk	9
Úvod	12
1 Obecná východiska	16
1.1 Obecně	16
1.2 Čas v právu	16
1.3 Odpovědnost za škodu a újmu	18
1.3.1 Odpovědnost	18
1.3.2 Škoda a újma	18
1.3.3 Předpoklady odpovědnosti za újmu	19
1.4 Odpovědnost státu	21
1.4.1 Obecně	21
1.4.2 Soukromé, nebo veřejné subjektivní právo	22
1.5 Nesprávný úřední postup	26
1.6 Vývoj odškodňování újmy způsobené nepřiměřenou délkou řízení	27
2 Nepřiměřená délka řízení	29
2.1 Obecně	29
2.2 Určení délky řízení	30
2.2.1 Počátek řízení	31
2.2.1a Počátek civilního řízení	32
2.2.1b Počátek trestního řízení	36
2.2.2 Konec řízení	37
2.2.2a Konec civilního řízení	38
2.2.2b Konec trestního řízení	43
2.2.3 Přerušování řízení	45
2.3 Posouzení přiměřenosti délky řízení	46
2.3.1 Obecně	46
2.3.2 Složitost řízení	54
2.3.2a Skutková složitost	55
2.3.2b Hmotněprávní složitost	56
2.3.2c Procesní složitost	57
2.3.3 Význam předmětu řízení pro poškozeného	58
2.3.3a Typová řízení	59
2.3.3b Další řízení	61

2.3.4 Jednání poškozeného	64
2.3.5 Postup soudu	71
2.3.6 Další okolnosti	76
3 Vznik újmy a příčinná souvislost	78
3.1 Obecně	78
3.2 Vyvratitelná domněnka	78
3.3 Příčinná souvislost	80
3.4 Kdo má právo na odčinění újmy	81
3.5 Převod a přechod práva na odčinění újmy	84
3.5.1 Historický vývoj	85
3.5.2 Zahraniční srovnání	87
3.5.3 Současná právní úprava	90
4 Přiměřené zadostiučinění	96
4.1 Obecně	96
4.2 Konstatování porušení práva	98
4.3 Omluva	100
4.4 Zadostiučinění v penězích	100
4.4.1 Základní částka	101
4.4.2 Částka za celou délku řízení	103
4.4.3 Zohlednění kritérií	104
4.5 Jiný způsob náhrady	106
5 Související hmotněprávní otázky	108
5.1 Promlčení	108
5.2 Úrok z prodlení	113
Závěr	114
Příloha 1	116
Příloha 2 – Stanovisko	118
I. Účel stanoviska	119
II. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva	122
III. Určení délky řízení	123
1. Počátek řízení	123
2. Konec řízení	126
3. Přerušování řízení	127
IV. Přiměřenost délky řízení	128
V. Přiměřené zadostiučinění	134

VI. Stanovení výše zadostiučinění	141
VII. Úroky z prodlení	143
Seznam použitých pramenů	144
Komentáře	144
Monografie	144
Časopisecká literatura a příspěvky ve sbornících	146
Další prameny	146
Judikatura	147
Evropský soud – judikatura dostupná v angličtině	147
Evropský soud – judikatura dostupná v češtině	151
Ústavní soud	153
Nejvyšší soud	154
Vážného sbírka	157
Nižší soudy	158
Zahraniční soudy	158
Právní předpisy	159
Abstrakt	160
Klíčová slova	160

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

BGB	německý občanský zákoník
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
Evropský soud ...	Evropský soud pro lidská práva
Listina	usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky
ObčZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ObčZ 1964	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OdpŠk	zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
o. s. ř.	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZO	císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský
s. ř.	zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
s. ř. s.	zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
Stanovisko	stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, uveřejněné pod číslem 58/2011 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek
tr. ř.	zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Úmluva	sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8

ÚVOD

Tématem této knihy je problematika odčinění nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce soudního řízení. Jak plyne z díla Charlese Dickense, jehož část byla citována, otázka existence nepřiměřeně dlouhých řízení a újmy, jež tato řízení působí, není v právním světě otázkou nikterak novou. Právě uvedené dílo je historickým dokladem, že již v polovině devatenáctého století bylo zřejmé, že zdánlivě nekonečná „mašinerie“ soudního procesu má neblahé důsledky na životy lidí, již se v tomto procesu ocitnou. Je již obecně známou právní maxima „*Justice delayed is justice denied*“, která je připisována britskému politikovi Williamu Ewartu Gladstoneovi,¹ ale objevuje se již v díle Williama Penna (1644–1718).²

Reálná garance státu práva jednotlivce na poskytnutí spravedlnosti v přiměřené době ovlivňuje společností vnímaný stupeň právní jistoty a důvěry v právo a právní stát. Vyjádřeno slovy Ústavního soudu: „[Ř]ádný výkon spravedlnosti je třeba také chápat zejména jako i včasnou ochranu práv, neboť řádná realizace (aplikace) práva soudní mocí je, nikoliv v poslední řadě, i dostatečnou zárukou pro náhled a přesvědčení občanů uznávajících řádný pořad úsilí o dosažení práva, že se lze na justici spolehnout a na ni s důvěrou, coby respektovaného arbitra, přenést řešení sporů.“³ K tomu je nutno dodat vyjádření místopředsedy Nejvyššího soudu: „Není-li stát schopen zajistit právo v racionálním čase, tak se konání lidí začne pohybovat mimo stát a mimo právo.“⁴

Z výše uvedeného je tudíž zřejmé, že na rychlost soudního řízení je třeba klást důraz. Oproti výše citované maximě „*Justice delayed is justice denied*“ lze ovšem postavit maximu opačnou „*Justice hurried is justice buried*“. Využi-

¹ PLATT, Suzy. *Respectfully quoted: a dictionary of quotations requested from the Congressional Research Service*. Washington: For sale by the Supt. of Docs., U.S. G.P.O., 1989, 520 s. ISBN 08-444-0538-8. S. 276. Citováno z *Bartleby.com* [online]. Dostupné z: <http://www.bartleby.com/73/954.html>.

² PENN, William. *Some fruits of solitude*. London: Headley Brother, 1905. S. 86. Citováno z *Open Library* [online]. Dostupné z: <https://archive.org/stream/somefruitssolitu00penngoog/page/n92/mode/1up>.

³ Nález Ústavního soudu ze dne 4. června 2003, sp. zn. II. ÚS 71/99, uveřejněný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 83/2003.

⁴ Soudy zaplavují záměrné obstrukce advokátů, právo často odnese čas. *Novinky.cz* [online]. Seznam.cz, © 2015 [cit. 28. 11. 2015]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/383925-soudy-zaplavuji-zamerne-obstrukce-advokatu-pravo-casto-odnese-cas.html>.

jeme-li česká rčení, mohli bychom obdobně říci „*Práce kvapná málo platná*“. Dosažení rychlého rozhodnutí totiž není hodnota sama o sobě. Soudní rozhodnutí musí být v první řadě správné, a to ve smyslu materiální spravedlnosti. Náležitá úvaha soudce nad všemi aspekty dané věci vyžaduje svůj čas, přičemž i tak může dojít k tomu, že rozhodnutí správné není. K odstranění těchto potenciálních nesprávností existuje v právním státě systém opravných prostředků, jejichž aplikace s sebou logicky přináší další požadavky na čas. Z uvedeného tak plyne, že předem odpovědět na otázku, jak dlouhé by soudní řízení mělo být, aby jeho délka byla přiměřená, nelze.

Cílem této práce je odpovědět na následující otázky: Jak určit, zda konkrétní řízení bylo nepřiměřeně dlouhé? Za jakých podmínek stát za nepřiměřenou délku řízení odpovídá? A konečně jakými způsoby lze újmu způsobenou nepřiměřenou délkou odčinit? Naopak, byť zvolený název práce by k tomu mohl svádět, není cílem této práce zabývat se otázkou příčin nepřiměřené délky řízení ani otázkou předcházení nepřiměřené délce řízení ani tzv. preventivními prostředky nápravy nepřiměřené délky řízení, tedy takovými procesními instituty, které v případě, kdy řízení již je nepřiměřeně dlouhé, vedou k jeho urychlení. To přesto, že preventivní prostředky nápravy jsou akcentovány judikaturou Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „Evropský soud“ nebo „ESLP“)⁵ jako absolutně nejlepší náprava, neboť konec konců předcházení nepřiměřené délce řízení, a tedy předcházení vzniku s tím související újmy, odpovídá obecně zásadě prevence. Hledání odpovědí na tyto otázky však svým charakterem spadá do oblasti práva procesního, a je tak ponecháno té části právní doktríny, jež se problematikou práva procesního zabývá. Nutno podotknout, že dané otázky skutečně jsou, nejen v souvislosti s připravovanou rekodifikací civilního práva procesního, odbornou veřejností diskutovány.⁶

⁵ Rozsudek ESLP ve věci *Apicella* proti Itálii ze dne 29. března 2006, stížnost č. 64890/01, § 72.

⁶ Z monografií např. LAVICKÝ, Petr a kol. *Moderní civilní proces*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, 268 s. ISBN 978-80-210-7601-3. S. 71–146. Z časopiseckých článků např. MACUR, Josef. Problémy legislativní úpravy prekluzivních lhůt k urychlování civilního soudního řízení. *Právní rozhledy*. 1999, č. 7, s. 345. ISSN 1210-6410. MACUR, Josef. K problematice urychlování civilního soudního řízení. *Právní rozhledy*. 2002, č. 3, s. 126. ISSN 1210-6410. LAVICKÝ, Petr; DVORÁK, Bohumil. Současnost a perspektivy českého civilního procesu. *Právní rozhledy*. 2014, č. 12, s. 455. ISSN 1210-6410. CHMELÍČEK, Petr. K aktuálním otázkám současného vývoje civilního soudního řízení. 2005, č. 10, s. 364. ISSN 1210-6410.

Publikace se tak zabývá pouze kompenzačními prostředky nápravy nepřiměřené délky řízení. Co se týče tohoto typu nápravy, je nutné s politováním konstatovat, že zájem právní teorie o danou problematiku je spíše menší. Z poslední doby lze poukázat na práci autorské dvojice Pavla Matese a Jakuba Severy *Odpovědnost státu za výkon veřejné moci*⁷ nebo práci dvojice Jana Kolby a Martiny Šulákové *Nemajetková újma způsobená protiprávním výkonem veřejné moci*.⁸ Již z názvu těchto prací plyne, že obsahově jsou širší, tudíž byť se jejich práce nepřiměřenou délkou řízení rovněž zabývají, není daná problematika v centru pozornosti. Samozřejmě je nutné poukázat rovněž na komentářovou literaturu⁹ a publikace vydávané pod patronací Evropského soudu.¹⁰

Nízký zájem odborné veřejnosti o problematiku odškodňování nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou soudního řízení však neodpovídá právní praxi. Na základě statistik Evropského soudu pro lidská práva tvoří porušení práva na spravedlivý proces 43,13 % z veškerých porušení, která byla tímto soudem v letech 1959–2014 shledána. Nutno ovšem podotknout, že právo na spravedlivý proces je obsahově širší, přičemž právo na přiměřenou délku řízení tvoří pouze jeden z aspektů práva na spravedlivý proces. Pokud bychom měli hovořit pouze o délce řízení, pak v absolutních číslech vyjádřeno se z celkových 17 754 rozsudků vydaných v dané době týkalo 5 331 porušení práva na přiměřenou délku řízení (z čehož 79 se vztahovalo k České republice).¹¹ K dnešnímu dni (tj. 31. 10. 2015) je v internetové databázi rozhodnutí Evropského soudu¹² evidováno celkem 15 541 rozhod-

⁷ MATES, Pavel; SEVERA, Jakub. *Odpovědnost státu za výkon veřejné moci*. Praha: Leges, 2014, 176 s. ISBN 978-80-7502-021-5.

⁸ KOLBA, Jan; ŠULÁKOVÁ, Martina. *Nemajetková újma způsobená protiprávním výkonem veřejné moci*. Praha: Leges, 2014, 204 s. ISBN 978-80-7502-027-7.

⁹ Zejména VOJTEK, Petr. *Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci: komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 390 s. ISBN 9788074004278. KMEC, Jiří; KOSAR, David; KRATOCHVÍL, Jan; BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, xxvii, 1660 s. ISBN 978-80-7400-365-3.

¹⁰ EDEL, Frédéric. *The length of civil and criminal proceedings in the case-law of the European Court of Human Rights*. 2nd ed. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2007, 103 s. ISBN 978-928-7162-663. Nebo VENICE COMMISSION. *Can excessive length of proceedings be remedied?* Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2007, 370 s. ISBN 978-928-7162-458.

¹¹ Overwiew 1959–2014 ECHR. *ECHR* [online]. European Court of Human Rights, © 2015 [cit. 9. 7. 2015]. Dostupné z: http://www.echr.coe.int/Documents/Overview_19592014_ENG.pdf.

¹² *European Court of Human Rights* [online]. Evropský soud pro lidská práva, © 2015 [cit. 31. 10. 2015]. Dostupný z: <http://hudoc.echr.coe.int/>.

nutí (v širším smyslu, tedy včetně rozsudků), která se týkají práva na přiměřenou délku řízení. V České republice lze poukázat na statistické údaje Ministerstva spravedlnosti – odboru odškodňování. V roce 2014 bylo šetřeno celkem 5 676 žádostí o odškodnění (z čehož 3 917 bylo podáno v roce 2014) s celkovou výší uplatněné náhrady 69 566 968 327,90 Kč. Vyřízeno bylo celkem 3 630 žádostí, přičemž bylo přiznáno odškodnění 97 769 721,14 Kč.

Z uvedeného počtu vyřízených žádostí se celkem 1 718 (tedy cca 47 %) týkalo nepřiměřené délky řízení.¹³ Z výčtu tak plyne, že problematika odčinění nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou řízení není v právní praxi záležitostí marginální. Naopak se praxe s touto problematikou potýká pravidelně a často.

Práce je zpracována v aspektu hmotněprávním, byť ono právo na odčinění újmy je v práci zkoumáno z pohledu soudu, jenž o tomto právu rozhoduje. Zorným úhlem této práce je však právě dané hmotné právo, nikoliv odškodňovací řízení, v němž poškozený toto právo uplatňuje.

¹³ Přehled vyřizování agendy odboru odškodňování za rok 2014. *Justice.cz* [online]. Ministerstvo spravedlnosti, © 2015 [cit. 31. 10. 2015]. Dostupný z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5871&d=344457>.

! Kniha pojednává o problematice odčinění nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce soudního řízení. Odpovídá na otázku **jak určit, zda konkrétní soudní řízení bylo nepřiměřeně dlouhé, za jakých podmínek stát za nepřiměřenou délku řízení odpovídá, a konečně jakými způsoby lze újmu způsobenou nepřiměřenou délkou řízení odčinit.**

! K uplatňování odčinění této újmy existuje **rozsáhlá judikatura zejména Evropského soudu pro lidská práva a Nejvyššího soudu České republiky**, kterou autor cituje a zobecňuje. Kniha tedy poskytne čtenáři komplexní pohled na tento typ odpovědnostního vztahu.

! Přílohou knihy je stanovisko Nejvyššího soudu ČR k výkladu odpovědnosti za škodu v případě nevydání rozhodnutí v přiměřené lhůtě.

! Publikace je určena především studentům práv, soudcům a jejich asistentům, advokátům a advokátním koncipientům, nicméně může být zajímavá i pro širokou odbornou veřejnost.

Nakladatelství Leges, s. r. o.
Lublaňská 61, Praha 2
www.knihyleges.cz

